

LITTERATUR

FÖR NORDENS FRIHET

Det förekommer inte alltför ofta, att militära fackmän i bokform vänder sig till den stora allmänheten med personliga synpunkter på våra mest betydelsefulla utrikespolitiska och militära problem. Redan av denna anledning är därför *För Nordens frihet*, Synpunkter på ett tidsenligt försvar (Norstedts, 254 sid., kr. 8:—) värd all uppmärksamhet. Bokens högaktuella karaktär och de båda författarnas — överstelöjtnant Malcolm Murray och kapten Stig Löfgren — friska men ändå djupt ansvarsmedvetna grepp på problemen ökar ytterligare dess värde. Man skulle önska, att denna sakliga och skickliga sammanställning av de för de flesta säkert ganska okända faktorer, som tillsammans bestämmer vårt läge mellan de båda stora världsblocken, når ut till alla dem, som söker göra sig oberoende av slagord och klichéer och nå fram till en egen uppfattning. Boken lämpar sig utmärkt som underlag för studiecirklar och diskussionsklubbar.

Förhandlingarna kring årsskiftet 1948/1949 om ett nordiskt försvarsförbund tilldrog sig ett osedvanligt intresse, inte bara i Sverige, Norge och Danmark utan i hela världen. Detta var helt naturligt. Nordens utsatta läge mellan öst och väst i en tid av tilltagande spänning och skärpta motsättningar framstod tydligt för envar. Den militärtekniska utvecklingen under och efter det andra världskriget ställde de nordiska småstaterna inför helt nya och väsentligt svårare problem än tidigare. Möjligheterna att bevara och försvara en neutral ställning i händelse av ett tredje världskrig hade i oroväckande grad minskats. Var för sig insåg man i alla tre länderna, att utsikterna till framgångsrikt försvar på längre sikt utan hjälp utifrån vid ett stormaktsanfall måste bedömas som närmast obefintliga. När då frågan om en nordatlantisk pakt togs upp inom västunionens stater samt USA och Canada, var det givet att Norden inte kunde förbli oberört.

I strävan att åt Norden bevara en alliansfri och oberoende ställning mellan de båda världsblocken gav Sverige då sitt erbjudande om ett formligt försvarsförbund mellan de tre nordiska staterna. Till grund för detta erbjudande låg ett grundligt utredningsarbete av den för ändamålet tillsatta interskandinaviska försvarskommittén, som nådde fram till påfallande positiva och med oväntad enighet omfattade synpunkter på det gemensamma försvaret. Tyvärr kunde, som känt, den vackra tanken inte förverkligas. Danmark och Norge anslöt sig till Atlantpaktsystemet och då Sverige inte ville uppge sin alliansfria ställning, avbröts förhandlingarna utan resultat.

Sverige står alltså i dag visserligen alliansfritt men också ensamt. I själva verket kan man med fog hävda det påståendet, att knappast någon annan stat på jordklotet befinner sig i ett på samma gång så ensamt och utsatt läge som vårt land. Det är detta förhållande, som

Litteratur

efterhand börjat kännas alltmer tryckande för många svenskar och som är underlaget för den livliga diskussionen både i pressen, där den dock är påfallande dämpad, och i mindre offentliga sammanhang.

I denna diskussion utgör »För Nordens frihet» ett tungt vägande inslag. Tungt vägande genom argumentens saklighet, mångsidighet och skärpa men också genom klarheten i de förda resonemangen och genom frimodigheten i de därav dragna slutsatserna. Författarna är nämligen minst av allt rädda att redovisa sina åsikter. Det intressanta kapitlet Läget i världen, som belyses med förträffliga kartskisser och diagram över stormakternas styrkeförhållanden, utmynnar i följande tes: »Det enda krigsfall, som kan tänkas för Skandinavien del, är att våra länder blir angripna av en stormakt, det enda som våra folk räknar med är att vi angrips av Sovjetunionen.» I det synnerligen klarläggande kapitlet Norden förordas, efter ett konstaterande att »de skandinaviska ländernas beroende av varandra i militärpolitiskt hänseende efterhand blivit alltmera framträdande, såsom en följd av både den tekniska och den utrikespolitiska utvecklingen», »full och aktiv samverkan i alla lägen». För att denna samverkan skall ge största möjliga utbyte påpekas den särskilda betydelsen av att Norge och Danmark effektivt och snart kommer ur sitt nuvarande militära svaghetstillstånd. Författarna har emellertid fullt klart för sig att även ett samverkande Norden för sitt försvar kräver hjälp utifrån. »Det behövs hjälp för att bygga upp det skandinaviska försvaret, och det behövs hjälp vid angrepp även sedan Danmarks och Norges försvar har satts i stånd.»

I de följande kapitlen diskuteras möjligheterna och formerna för hjälp utifrån samt målsättning och avvägning för det svenska försvaret. Kapitlen om försvarets olika huvudavsnitt, det civila, det militära, det ekonomiska och det psykologiska, samt om försvarsforskningen och försvarets enhet och ledning är belysande och stimulerande genom uppslagens rikedom och fördomsfrihet. I slutavsnittet Hvad skal det nytte? återkommer författarna till de ohyggliga konsekvenserna av en långvarig ockupation, »ty nu måste man räkna med den möjligheten, att en fiende tillintetgör andligt motstånd genom att avlägsna, ja utplåna de människor, som är motståndets bärare». Redan denna synpunkt ger svaret på den gamla, så ofta upprepade Hörupska frågan. Svaret får ökad tyngd genom påpekandet: »Vi måste räkna med att ingen vill hjälpa den, som inte vill och kan hjälpa sig själv».

Dessa korta synpunkter i anslutning till en ovanligt innehållsrik bok har blivit starkt positiva, bl. a. av det enkla skälet att rec. i allt väsentligt delar förf:nas åsikter. Emellertid anmäler sig, som avslutning, ytterligare ett problem som tränger till en lösning. Den bärande huvudtesen i boken För Nordens frihet, den som givit boken dess namn, är nödvändigheten av samarbete och samverkan mellan de tre nordiska länderna för försvar av frihet och oberoende. Men är en samverkan av denna djupt syftande karaktär över huvud taget möjlig i dagens politiska läge? »Den tekniska samverkan», som utrikesminister Undén berörde i remissdebatten den 26 oktober, kan ha sitt

värde, men detta blir under alla förhållanden starkt begränsat. Det gäller därför att icke väja undan för frågan om det reella samarbete, som väl de flesta inser nödvändigheten av för att Sveriges och det övriga Nordens försvarsproblem skall kunna lösas — så långt detta nu över huvud taget är möjligt. Endast en öppen diskussion, från sakliga utgångspunkter, kan ge medborgaren den vägledning som han har rätt att fordra i en fråga, som i så ovanligt hög grad gäller honom själv och hans framtid.

Erik Rosengren.

DE JURIDISKA STUDIERNA

För några år sedan riktade professor Gunnar Myrdal i sin skrift »Universitetsreform» en skarp kritik mot framför allt undervisningen vid de juridiska fakulteterna. Han framhöll däri bl. a. att på grund av de bristande forskningsresurserna måste vår juridiska forskning i rent självförsvar söka koncentrera sig på de gamla ämnena och framför allt på den svenska eller i varje fall nordiska civilrätten. »För ett med sociologiska metoder arbetande, på statistiskt material grundat teoretiskt och empiriskt studium av rättsrelationerna såsom samhällsfenomen finnes knappast något utrymme alls inom den svenska juridiska forskningen.» I en granskning av denna uppfattning har nyligen professor Phillips Hult i en liten förtjänstfull skrift »Om juridiska studier» framfört vägande erinringar. Han påpekar, att konsekvenserna av Myrdals uppfattning uppenbarligen bli, att juridiken betraktad som ett specifikt vetenskapsområde upplöses och att rättsvetenskapen kommer att uppgå i den socialvetenskap i vidsträcktaste betydelse, som ser som sin uppgift att omgestalta den samhälleliga världen. Hult framhåller vidare, att den föreslagna förändringen kommer att medföra, att juristernas traditionella uppgift som lagstiftare, domare, advokater och ombudsmän i förvaltningstjänst m. m. skjutes i bakgrunden. I förgrunden ställes i stället en jurist, som förmår att fylla en ledarroll inom de många olika områdena av samhällelig, progressiv aktivitet. »Man vill med andra ord giva honom en betydligt mera aktiv roll i det stora samhälleliga skådespelet: han skall lösa samhälleliga problem.»

Den efterlysta reformen av den juridiska utbildningen står nu på dagordningen. Den 3 januari 1949 beslöt nämligen Kungl. Maj:t att tillkalla sakkunniga för att verkställa utredning av de juridiska och statsvetenskapliga studierna samt i samband härmed stående utbildningsfrågor. I ecklesiastikministerns direktiv ljuda delvis samma signaler som i Myrdals debattinlägg. Det erinras sålunda om en anmärkning, som framförts med stor tyngd, nämligen att de juridiska studierna icke förmedla tillräckliga insikter i samhällslivets ekonomiska och sociala problem samt att nya områden, främst socialrätten, ha alltför liten plats på undervisningsschemat. Vidare ifrågasättes det nuvarande obligatoriska kravet på latinkunskap.

I sin skrift om de juridiska studierna understryker Hult, att ju-

ristens särskilda kvalifikationer måste alltjämt framför allt bestå i att äga en sådan kunskap om lag och rätt, att han besitter en överblick över de väsentligaste delarna av hela rättssystemet, och att ha förmåga att analysera rättsliga förhållanden samt att tolka och tillämpa gällande rättsregler. Han bör hava att vägleda lagstiftaren på sådant sätt, att harmonien i rättsordningen icke äventyras genom att nya lagar komma i konflikt med andra, redan gällande. »Ju stridare floden av nya lagar forsar fram, desto nödvändigare är det att se till, att den åtminstone håller sig inom den gamla flodfåran och icke på ena eller andra stället genombryter fördämningar, som ingen önskar rubba.» Med utgångspunkt från sådana synpunkter bör enligt Hults mening intet av ämnena sociologi, nationalekonomi, historia och psykologi ingå som någon *självständig del* av juristens egentliga yrkesutbildning. Ett studium av ett till sitt innehåll och sina metoder från juridiken helt skilt ämne som *sociologi*, vilket för övrigt ännu knappast funnit sin egen form, måste med nödvändighet bli mer eller mindre dilettermässigt. Beträffande *nationalekonomien* anser Hult, att man kan med fog betvivla, att ett mera omfattande studium av detta ämne skulle tillföra de juris studerandena en för deras egentliga fackstudium nyttig kunskap av sådant värde, att den kunde anses utgöra full valuta för den tid, som detta studium komme att kräva. Han anser därför, att nationalekonomien som hittills bör förbli ett valfritt ämne av begränsad omfattning.

Beträffande ämnet *rättshistoria* understryker Hult med all rätt dess uppgift som ett juridiskt allmänbildningselement. »En allmän översikt över den rättshistoriska utvecklingen med utblickar även till främmande länder har ett så stort självständigt bildningsvärde, att man måste uttrycka den varmaste förhoppning, att kunskap härom även i framtiden skall komma att meddelas de studerande i minst samma utsträckning som nu.» Ämnet *romersk rätt* föreslår Hult som nu valfritt mot nationalekonomi, varvid de studerande som icke komma att studera ämnet, i rättshistoria i stället böra få någon kunskap om den romerska rättens inflytande på svensk rättsutveckling. Beträffande de centrala juridiska ämnena *straff-, process- och förvaltningsrätt* föreslår Hult i princip inga förändringar. *Civilrätten* betraktar han med all rätt såsom juridikens modervetenskap. Vissa delar kunde emellertid utbrytas från tentamensämnena och i stället ersättas med obligatoriska kurser, exempelvis sjörätten, vattenrätten, bolags- och föreningsrätten samt vissa delar av obligationsrättens speciella del såsom arbetsrätten och stora delar av försäkringsrätten. Beträffande ämnet *juridisk encyklopedi* föreslår Hult på goda grunder dess uppdelning på rättsfilosofiens historia som en stimulans i början av studierna och allmän rättslära som ett slutstycke vid studiernas fullbord. Beträffande stats- och folkrätten, internationella privaträtten och finansrätten föreslås inga förändringar.

Vad så angår kravet på ett nytt ämne, *socialrätt*, framhåller Hult med rätta, att med hänsyn till att utvecklingen av rättens regler »i social anda» griper djupt in på mycket stora områden av icke blott förvaltningsrätten utan även straffrätten och civilrätten samt delvis

också processrätten, kan ifrågasättas lämpligheten att ur ett flertal nuvarande ämnen utbryta och till ett särskilt examensämne sammanföra vissa »sociala» rättsregler.

Hult opponerar kraftigt mot tanken på en uppdelning av juris kandidatexamen i skilda studielinjer, exempelvis i en »domarlinje» och en »förvaltningslinje». Han underkänner likaledes — som framgår av vad ovan nämnts — det berättigade i Myrdals krav på ett större utrymme i juris kandidatexamen för ämnena »socialrätt», finansrätt och offentlig rätt överhuvud samt dennes önskemål att göra sociologien till förmål för de juridiska studierna. Därvid måste de ämnen — särskilt civilrätt och processrätt, som hittills betraktats som grundläggande för den juridiska utbildningen — få sitta hårt emellan. »I verkligheten skulle förslaget icke innebära någonting annat än — en avrustning av juristerna!» Av ovan endast antydda skäl anser Hult det överhuvud taget bör starkt betvivlas, att någon mera genomgripande reform av juris kandidatexamen är av behovet påkallad. Han anser att man i stället bör inrikta sig på att rationalisera den juridiska undervisningen i olika avseenden, varvid han också drager en lans för det mången gång med orätt kritiserade föreläsningssystemet, vilket åtminstone på det lägre stadiet ofta erbjuder en rättslärare de bästa möjligheterna att utöva inflytande på sina lärjungar.

Hult har med tystnad förbigått direktivens negativa inställning till kravet på latinkunskap. Det måste dock innebära en väsentlig kulturell avrustning, om i framtiden våra blivande ämbetsmän, såsom domarna i olika instanser, inte längre skulle äga den minsta kunskap i latin.

De frågor som härövan berörts, äro av den största betydelse icke blott för dem som närmast beröras, nämligen studenterna vid de juridiska fakulteterna och deras lärare, utan även för hela vårt samhälle. Genom professor Hults skrift ha de sakkunniga till eklestikministerns utredningsdirektiv fått ett vägledande alternativ, vilket genom sin övertygande motivering måste bliva beaktat.

Gerhard Hafström.